

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра Фінансів
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»
(шифр та найменування спеціальності)
за магістерською програмою професійного спрямування
«Державні та Муніципальні фінанси»
(назва магістерської програми)

на тему: **«Податок на додану вартість як фіскальний інструмент
держави»**
(назва теми)

Виконавець:

студент центру вечірньої та заочної
форми навчання

Касса Аліна Петрівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Дубовик Ольга Юхимівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми: На сьогодні ПДВ є надзвичайно вразливим до зловживань та ухилень від сплати через існування бюджетного відшкодування та кредитного механізму податку, що дає можливість для застосування шахрайських незаконних схем. Тому вивчення та виявлення проблем у сфері адміністрування ПДВ набуває актуальності, особливо в умовах дефіциту фінансових ресурсів та надмірного зростання державного боргу.

Мета дослідження: поглиблення теоретичних засад функціонування податку на додану вартість та визначення основних напрямків його удосконалення з урахуванням інтеграційних процесів в Україні.

Завдання дослідження:

- дослідити теоретичні основи становлення податку на додану вартість;
- розглянути нормативно-правове забезпечення справляння ПДВ;
- здійснити моніторинг надходжень ПДВ до бюджету України;
- проаналізувати ефективність бюджетного відшкодування ПДВ;
- спрогнозувати надходження податку до бюджету України;
- розглянути зарубіжний досвід оподаткування доданої вартості та можливість його адаптації в Україні;
- обґрунтувати шляхи реформування системи оподаткування податком на додану вартість в Україні.

Об'єкт дослідження: економічні відносини, що виникають між державою та платниками податків в процесі справляння ПДВ.

Предмет дослідження: механізм оподаткування доданої вартості.

Методи дослідження: Для досягнення мети магістерської роботи і вирішення поставлених задач був використаний системний підхід, що дав можливість провести дослідження процесів функціонування та формування системи оподаткування ПДВ в Україні та світі. При дослідженні теоретичних

засад функціонування ПДВ використовувалися такі загальнонаукові методи, як: аналіз та синтез, індукція та дедукція, абстрагування та конкретизація. При дослідженні еволюції розвитку системи оподаткування податку на додану вартість було використано історичний метод. Для оцінювання ефективності функціонування ПДВ та дослідження світового досвіду було використано такі методи, як: метод групувань, статистичного аналізу та порівняння. Для зображення статистичного матеріалу, були використані методи графічного зображення даних та узагальнення. При прогнозуванні податкових надходжень ПДВ до бюджету України були використані економіко-математичні методи. Для розробки рекомендацій стосовно удосконалення ПДВ використані такі методи, як: методи групування та порівняння, аналізу та синтезу.

Інформаційна база дослідження – Податковий кодекс України, законодавчі та нормативні акти з питань ПДВ, дисертаційні дослідження, періодична економічна література, інтернет-ресурси та статистичні звіти.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (72 найменувань) та 2-х додатків. Загальний обсяг роботи становить 99 сторінок. Основний зміст викладено на 80 сторінках. Робота містить 20 таблиць, 12 рисунків.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра опубліковано 1 статтю «Вектори підвищення фіскальної ефективності ПДВ» // Галицький економічний вісник Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя. - м. Тернопіль, 2019. - № 5 (60). – С. 95-101.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні основи становлення податку на додану вартість**» розглянуто сутність та значення податку на додану вартість, історичний аспект виникнення та розвитку ПДВ, нормативно-правове забезпечення його справляння.

У другому розділі «*Фіскальна ефективність функціонування податку на додану вартість*» здійснено моніторинг надходжень податку до бюджету України, досліджено ефективність бюджетного відшкодування ПДВ, проведено прогнозування надходжень ПДВ до бюджету України.

У третьому розділі «*Напрями вдосконалення механізму стягнення ПДВ в Україні*» запропоновано шляхи реформування системи оподаткування ПДВ, розглянуто можливість застосування зарубіжного досвіду в Україні.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. В результаті визначення ролі податку на додану вартість в системі оподаткування встановлено, що основним джерелом наповнювання бюджету країни виступають податкові надходження. Зазначимо, що особливе місце в системі оподаткування займають саме непрямі податки, які виступають у вигляді надбавки до ціни товару чи послуги, де платником є кінцевий споживач товару або послуги. В економічній практиці використовують три види непрямих податків: мито, акцизи і фіскальні монополії. В податковій практиці відокремлюють три форми універсальних акцизів: в однорівневій формі - податок з обороту, в багаторівневій формі - податок з обороту та податок на додану вартість. Податок на додану вартість сплачується на всіх етапах руху товарів, але об'єктом оподаткування виступає вже не валовий оборот, а додана вартість, що зберігає переваги податку з обороту, але в той же час ліквідує його головний недолік – кумулятивний ефект. При справлянні ПДВ країна може застосовувати два принципи: принцип країни походження та принцип країни призначення. Податок на додану вартість є найбільш надійним і постійним джерелом надходжень до бюджету, стимулює економічну систему, сприяє покращенню якості продукції та призводить до зниження витрат виробництва.

2. В результаті дослідження історичного аспекту виникнення та розвитку ПДВ було встановлено, що цей податок доволі молодий. Порівняно з ним,

податок з обороту та податок з продажу з'явилися в післявоєнні часи, на початку ХХ століття, в Європі і виступали як засоби швидкої мобілізації коштів до бюджету. Податок на додану вартість був впроваджений лише в 50-х роках минулого століття французьким економістом Морісом Лоре. Податок виступив як ефективна заміна своїх попередників, врахувавши усі їх недоліки, особливо каскадний ефект. В Україні ПДВ з'являється лише в 1991 році, його попередником був податок з обороту, свого роду універсальний акциз, який стягувався з валового обороту, але вже на всіх стадіях руху товарів. Запровадження податку в Україні та у більшості країн світу зіткнулося із труднощами, які пов'язані із складністю в управлінні податку і підвищенням витрат на адміністрування, але на даний час ПДВ є найбільш виправданим із усіх форм універсальних акцизів.

3. В результаті розгляду нормативно-правового забезпечення справляння ПДВ було встановлено наступне: адміністрування та справляння ПДВ в основному регламентується Податковим кодексом України, а також такими нормативно-правовими актами, як накази Міністерства фінансів України і Державної податкової служби України, Митний кодекс України, постанови Кабінету міністрів України, міжнародні угоди та інші. Податковий кодекс України (далі ПКУ), як основний нормативно-правовий акт, впорядкував та систематизував на законодавчому рівні основні проблемні питання, які були у попередніх редакціях законів, а саме: запровадив електронне адміністрування податку, розширив перелік платників податків, визначив умови віднесення сум податку до податкового кредиту, запровадив механізм автоматичного бюджетного відшкодування.

4. В результаті здійснення моніторингу надходжень податку до бюджету України було встановлено, що ПДВ є основним джерелом наповнення бюджету України, що пояснюється наявністю широкої бази оподаткування. За рахунок ПДВ протягом досліджуваного періоду формувалося 27-32% податкових надходжень бюджету України. Це свідчить про важливе місце податку на додану вартість серед інших податків та усіх податкових надходжень.

Найбільший обсяг надходжень ПДВ спостерігався у 2017–2018 рр., причиною зростання надходжень були: рівень інфляції на рівні 110,9% та підвищення офіційного курсу гривні до інших іноземних валют, що спричинило збільшення бази оподаткування шляхом подорожчання як товарів українського виробництва, так і імпорту. Щодо частки ПДВ у доходах Зведеного бюджету України, то впродовж 2015–2018 рр. спостерігалось її коливання. Найбільший показник спостерігався в 2018 році та становив 32,4% від суми усіх надходжень, що дало змогу поповнити суму надходжень усіх податків бюджету на 38,9%, а найменший показник – у 2015 році і склав 27,4%, забезпечивши надходження усіх надходжень до бюджету на 35,1%. Аналізований податок забезпечував за період 2014–2018 рр. 27–32% податкових надходжень бюджету України. Досліджуючи динаміку структурних частин ПДВ, можна спостерігати зростання як податку на додану вартість із вироблених в Україні товарів, так і податку на додану вартість із ввезених на територію України товарів. Спостерігаємо поступове зростання сум бюджетного відшкодування протягом 2014–2018 рр. поступово зростала з 43,3 млрд. грн. до 131,7 млрд. грн. це показує істотне зростання відшкодування ПДВ платникам податку з минулими періодами. Бюджетне відшкодування ПДВ затримує економічний розвиток країни та негативно впливає на податкові надходження до бюджету. Зазначимо, що основна частина бюджетного відшкодування припадає на суб'єктів господарювання, які здійснюють експортні операції, тому важливим завданням є вдосконалення процесу відшкодування податку з бюджету. Забезпечувати більшу суму надходжень податку до бюджету буде ефективна система адміністрування та відшкодування. Аналізуючи показники коефіцієнту продуктивності та ефективної ставки, бачимо, що вони мали циклічний характер протягом 2014–2018 рр. В цілому спостерігається тенденція до зростання продуктивності та ефективності ПДВ, що говорить про активізацію економіки країни. Таке збільшення визвано зростанням ВВП, імпорту, обороту роздрібною торгівлі, а також штучним керуванням фінансовими потоками: затримка відшкодування податку, переплати ПДВ та інше.

5. У результаті визначення ефективності бюджетного відшкодування податку на додану вартість ми дійшли висновку, що кількість відшкодування ПДВ в Україні з 2014 по 2018 рр. збільшилася на 88,4 млрд. грн. Дослідивши частину бюджетного відшкодування ПДВ у загальній сумі збору цього податку в Україні за період 2014-2018 рр. зробимо підсумок, що даний показник змінювався в динаміці. До Зведеного бюджету України за 2014 - 2018 рр. найбільше надійшло у 2015 році - 246,9 млрд. грн., однак кошти, що були відшкодовані, зросли на 2% і становили 68,4 млрд. грн. або 27,7 %. Незважаючи на те, що відшкодування ПДВ зменшує доходи Зведеного бюджету, є в нього і позитивна сторона, що дає поштовх до зростання частки повернення ПДВ платникам у деяких випадках. рівень відшкодування ПДВ є доволі суттєвим та виникає можливість чималих зловживань. Основна частка такого відшкодування припадає на суб'єктів господарювання, які здійснюють експортні операції та застосовують «0» ставку ПДВ. Починаючи з 2015 року обсяг експортних операцій та сум бюджетного відшкодування ПДВ суттєво зросли. Зазначимо, що понад 75% українського експорту має низьку додану вартість та є сировинним. Найбільші суми були відшкодовані у 2018 році таким компаніям як ПРАТ «ММК ІМ. ІЛЛІЧА», ТОВ «КЕРНЕЛ-ТРЕЙД», ПРАТ «МК АЗОВСТАЛЬ». Ці підприємства займаються виробництвом чавуну, сталі та торгівлею зерном і олійними культурами. Тобто металургійний комплекс, агропідприємства та зернотрейдери займають значну частку в експорті країни. З 2014 року спостерігається тенденція до збільшення показників ефективності ПДВ. Спостерігаємо збільшення ефективної ставки за 2014-2018 рр. з 12,4 % до 15,3%. Коефіцієнт ефективності та продуктивності також зростали: у 2014 році вони склали 0,44 та 62,0 відповідно. А найбільшими показниками відзначився 2018 рік: ефективна ставка – 15,8%, коефіцієнт ефективності – 0,54, коефіцієнт продуктивності – 79,0. В цілому спостерігається тенденція до зростання продуктивності та ефективності ПДВ, що говорить про активізацію економіки країни. Таке збільшення визвано зростанням ВВП, імпорту, обороту роздрібною торгівлі, а також штучним керуванням фінансовими потоками: затримка

відшкодування податку, переплати ПДВ та інше. Слід відмітити, що цей період характеризується суттєво нижчою ефективною ставкою від стандартної. Дана ситуація свідчить про наявність невідпрацьованого та недосконалого механізму розрахунку податкового зобов'язання та великою кількістю податкових пільг.

6. У результаті прогнозування надходжень ПДВ до бюджету України було побудовано множинну регресійну модель. Використавши кінцеві споживчі витрати домогосподарств та некомерційних підприємств та показник середньої заробітної плати, бачимо, що формула $R^2 = 0,997$ апроксимує вихідну залежність з великим ступенем ймовірності, а прогнозний показник складе у 2019 році – 432,47 млрд. грн., у 2020 році – 493,95 млрд. грн., а у 2021 році – 555,43 млрд. грн. Були застосовані у прогнозуванні й інші фактори, які впливають на надходження ПДВ до бюджету, а саме: експорт товарів, послуг; імпорт товарів, послуг. Проведений аналіз дозволив визначити, що якщо брати значенні імпорту та експорту товарів, послуг надходження ПДВ у 2019 році будуть складати 432,91 млрд. грн., у 2020 році - 494,33 млрд. грн., а у 2021 році - 556,37 млрд. грн. Множинна регресійна модель дасть нам достатньо точні прогнози та є більш актуальною для економічного моделювання, тому що рідко економічне явище можна пояснити одним фактором впливу.

7. У результаті дослідження досвіду ЄС оподаткування ПДВ та можливості його адаптації в українській податковій системі були запропоновані наступні заходи щодо реформування податкової системи України: диференціація ставок в залежності від оподаткованих товарів, а саме товарів першої необхідності (харчові продукти, послуги громадського харчування та готельні послуги) та товарів розкоші, автомобілів; обмежити перелік пільг, а саме – залишити тільки ті пільги, які стосуються соціальної сфери обслуговування та предметів першої необхідності; змінити механізм справляння податку щодо підприємств посередницької діяльності та торгівлі. Встановити, що об'єктом оподаткування буде виступати валовий дохід, який визначатиметься як різниця між ціною реалізації та ціною придбання. Це дасть

можливість не застосовувати механізм бюджетного відшкодування до вказаних підприємств.

8. У результаті обґрунтування шляхів реформування системи оподаткування податком на додану вартість в Україні, визначено, що певні зміни в адмініструванні податку на додану вартість негативно позначаються на економічній ситуації, але в цілому цей податок залишається основним наповнювачем бюджету та важливою складовою податкової системи.

Оскільки євроінтеграційні процеси стають невід'ємною частиною та напрямком розвитку економіки України, виникає необхідність адаптації національного податкового законодавства до вимог європейської спільноти. З огляду на стан розвитку і фінансового сектору України, першочерговими завданнями є: необхідність зниження стандартної ставки з 20% до 15%, що дасть змогу реалізувати ПДВ свою регулюючу функцію, а також виведе підприємства з тіньового сектору; доцільно встановити понижену ставку в розмірі 5% для таких товарів та послуг, як предмети харчування, житлово-комунальні послуги, об'єкти нового житлового будівництва, сільськогосподарська продукція, медичне обладнання, культурні та спортивні заходи, послуги із догляду за людьми похилого віку, дітьми, хворими та інвалідами; встановити також й підвищену ставку на рівні 26% для предметів розкоші (елітної житлової нерухомості, ювелірних виробів, ексклюзивних автомобілів тощо); провести ліквідацію неефективних пільг із ПДВ, це дуже спростить процедуру адміністрування податку на додану вартість та відновить принцип його справедливості.

Таким чином, проведене дослідження функціонування ПДВ в Україні дало змогу виявити деякі проблемні моменти, що можуть стати предметом подальших наукових досліджень та дискусій.

АНОТАЦІЯ

Касса А.П. «Податок на додану вартість як фіскальний інструмент держави», кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою «Державні та муніципальні фінанси».

Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2019 рік

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – економічні відносини, що виникають між державою та платниками податків у процесі справляння ПДВ.

У роботі розглядаються історичні основи становлення ПДВ; нормативно-правове забезпечення справляння податку; моніторинг надходжень ПДВ до бюджету України; ефективність бюджетного відшкодування ПДВ; зарубіжний досвід оподаткування доданої вартості та можливість його адаптації в Україні.

Проаналізовано фіскальну ефективність функціонування податку на додану вартість; ефективність бюджетного відшкодування ПДВ; прогнозування надходжень ПДВ до бюджету України.

Запропоновано введення диференційованих ставок податку на додану вартість, ліквідація неефективних пільг, розподіл виплати сум бюджетного відшкодування ПДВ тощо.

Ключові слова: фіскальна ефективність, податок на додану вартість, бюджетне відшкодування.

ANNOTATION

Kassa A. «Value added tax as a fiscal instrument of the state», thesis for Master in specialty 072 «Finance, Banking and Insurance» under the program «Public and Municipal finance».

Odessa National Economic University
Odessa, 2019

Qualification work consists of three sections. Object of study - economic relations arising between the state and taxpayers in the process of VAT collection.

The paper deals with the historical bases of VAT formation; regulatory legal support for tax collection; monitoring of VAT revenues to the budget of Ukraine; the effectiveness of budgetary VAT refunds; foreign experience of value added taxation and the possibility of its adaptation in Ukraine.

The introduction of differentiated rates of tax on dodana has been introduced, as well as liquidity of non-effective loans, payment of sums of budgetary VAT payable.

It was proposed to introduce differentiated rates of value added tax, elimination of ineffective privileges, distribution of payment of budgetary VAT refunds.

Keywords: fiscal efficiency, value added tax, budget reimbursement.